

A VAJDASÁGI RÓMAI KATOLIKUS TEMPLOMOK ARCHITEKTÚRÁJA 1699-1939 ARCHITECTURE OF ROMAN CATHOLIC CHURCHES IN VOJVODINA FROM 1699 TO 1939

АРХИТЕКТУРА РИМОКАТОЛИЧКИХ ЦРКАВА ВОЈВОДИНЕ ОД 1699. ДО 1939. ГОДИНЕ

Аутор: Дубравка Ђукановић

Издавачи: Покрајински завод за заштиту споменика културе, Петроварадин;
Национални савет мађарске националне мањине, Суботица;
Издавачка кућа "Форум", Нови Сад, 2019.

АПСТРАКТ

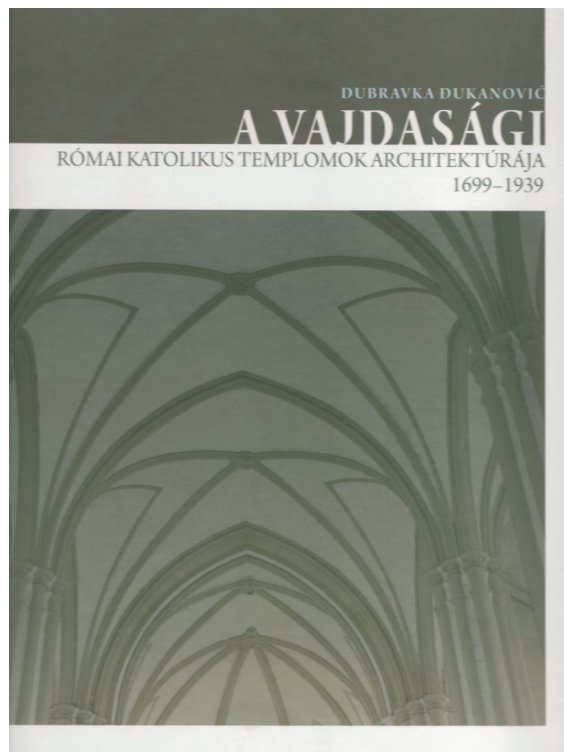
Синтезна научна монографија о римокатоличким црквама Војводине насталим од 1699. до 1939. године објављена је на мађарском и енглеском језику 2019. године као заједнички подухват три еминентна издавача. У фокусу истраживања је значајан корпус градитељске баштине од 243 сакралне грађевине које представљају важну идентитетску одредницу мултиетничког и вишеконфесионалног војвођанског културног пејзажа. Поред резултата свеобухватне стилске и типолошке анализе проучаваних грађевина, посебна вредност овог по много чему монументалног дела је тумачење порекла, карактеристика, периодизације и исходишта појединих градитељских типова кроз интерпретацију токова и снаге архитектонских утицаја, које контекстуализованом анализом простор и баштину Војводине повезује са ширим централноевропским културним кругом.

Кључне речи: Војводина, римокатоличка црква, нови век

ABSTRACT

A synthetic scientific monograph on the Roman Catholic Churches of Vojvodina, built from 1699 to 1939, was published in Hungarian and English in 2019 as a joint venture of three eminent publishers. The focus of the research is a significant corpus of built heritage of 243 sacral buildings that represent an important identity determinant of the multiethnic and multi-confessional cultural landscape of Vojvodina. In addition to the results of a comprehensive stylistic and typological analysis of the studied buildings the interpretation of the origin, characteristics, periodization, and origins of certain architectural types through the explanation of the flows and strengths of architectural influences, is the special value of this monumental work. This contextualized analysis connects the space and heritage of Vojvodina with the wider Central European cultural circle.

Кључне речи: Vojvodina, Roman Catholic Church, New Era

ЂУКАНОВИЋ, D. (2019), *A Vajdasági Római katolikus templomok architektúrája 1699-1939 / Architecture of Roman Catholic Churches in Vojvodina from 1699 to 1939*. Pétervárad: Tartományi Műemlékvédelmi Intézet; Szabadka: Magyar Nemzeti Tanács; Újvidék: Forum Könyvkiadó Intézet. [ISBN – 978-86-80929-41-5; 978-86-80322-06-3; 978-86-323-1054-4]

Стр. 580+10 табела, илустрације 352; прилози: попис црква, места, скраћеница, извори, литература, регистар

Двојезично издање: мађарско/енглеско

Рецензенти: Rudolf Klein, Александар Кадиевић, Мирјана Ротер Благојевић

COBISS.SR-ID 328509703

Као суиздавачки подухват Покрајинског завода за заштиту споменика културе из Петроварадина, Издавачке куће „Форум“ из Новог Сада и Националног савета мађарске националне мањине из Суботице (Pétevárad: Tartományi Múemlékvédelmi Intézet; Szabadka: Magyar Nemzeti Tanács; Újvidék: Forum Könyvkiadó Intézet), на иницијативу и уз финансијску подршку Владе Републике Мађарске (Miniszterelnökség nemzetpolitikai államtitkárság) и Фондације Бетлем Габор (Bethlen Gábor alapítvány) у децембру 2019. године је, након првог издања на српском језику (2015), објављено дорађено и најновијим резултатима допуњено издање научне монографије о сакралној архитектури римокатоличке конфесије Војводине ауторке проф. др Дубравке Ђукановић. Синтезна научна монографија *A Vajdasági Római katolikus templomok architektúrája 1699-1939 / Architecture of Roman Catholic Churches in Vojvodina from 1699 to 1939* темељна је елаборација резултата ауторкиног дугогодишњег документовања, теренског рада и архивског истраживања до сада слабо познатог, а изузетно вредног дела градитељског наслеђа Србије. Овај корпус споменичке баштине је важна идентитетска одредница мултиетничког и вишеконфесионалног војвођанског културног пејзажа, о чему се у међународној научној јавности врло мало зна. С искуством своје претходне књиге посвећене архитектури православних цркава истог периода у Бачкој – *Српске православне цркве XVIII и XIX века у Бачкој. Типологија архитектонских облика.* (2009) и рада на докторској дисертацији (2013) из које је делом произашла и ова књига, Дубравка Ђукановић је реализовала студију високог научног домета, која већ по свом обиму и исцрпности анализе оставља утисак дела већег институтског тима, а не самосталног истраживача. Рукопис је са свим додатним прилозима и научним апаратом објављен на 580 страна, које прати 10 илустративних табела великог формата и литература од 352 коришћене библиографске јединице.

Ауторка је хронолошки оквир истраживања везала за 1699. годину (годину Карловачког мира) када је већи део Војводине ослобођен од османлијске власти и од када започиње изградња нових хршћанских богомоља (већ 1701. довршена је исусовачка, а 1705. фрањевачка црква у Петроварадину). Горња временска граница коју др Ђукановић препознаје као релевантну је 1939. година, када је непосредно у освит Другог светског рата довршена реконструкција цркве у Младенову, као последња, још увек стилска римокатоличка градња на проучаваном подручју. Због дуге турске владавине и разарања средњовековног слоја католичких цркава, старије, предосманске сакралне архитектуре у Војводини готово да и нема (сачуване самостанске цркве у Бачу и Арачи су ретки изузеци), па се може рећи да је Дубравка Ђукановић обрадила комплетан корпус грађевина римокатоличке конфесије, међу којима су, уз доминантне жупне и неколико самостанских цркава, обухваћене и бројне мање капеле (гробне, заветне, породичне, калваријске) те у најрепрезентативнијем слоју три католичке катедрале (у Суботици, Зрењанину и Сремској Митровици, као и црква Св. Јурја у Петроварадину где стољује бискуп сријемски).

Током готово два и по века историјске генезе нововековних католичких цркава ауторка је издвојила шест стилски јасних периодизацијских целина у распону од раног, зрелог и касног барока (у Војводини касни цео век), преко класицизма, историцизма и ретких егземплара сецесије, с тек неколицином наслућених обликовних гести модерне. Сложена и пажљиво нијансирана типолошка класификација цркава представља иновативну вредност ове научне студије. Како сама ауторка наводи, узоре је пронашла у монументалној синтези мађарске синагогалне архитектуре проф. Рудолфа Клајна (Rudolf Klein), једног од три рецензента ове монографије уз проф. Александра Кадиевића и проф. Мирјану Ротер Благојевић. Велики споменички корпус од 243 проучаване римокатоличке сакралне грађевине на подручју Бачке, Срема и Баната ауторка је разврстала, према сродности просторног решења, у седам основних типолошких група – од неколико једнобродних варијетета, до трансептних основа, тробродних базилика и централних грађевина. Осим што је појаву појединих типова др Ђукановић уверљиво повезала с хронолошком подлогом развоја прегледно приказаног на посебно приложеним типолошким таблама, издвојена су и географска подручја на којима је поједини тип доминантан.

Посебну вредност ове књиге чине резултати истраживања порекла и исходишта појединих типова (али и стилско-обликовних матрица), којима су посвећена посебна поглавља, као и интерпретација архитектонских утицаја за којима ауторка трага и у суседним просторима Румуније, Мађарске и Хрватске, као и у ширем средњоевропском монархистичком миљеу (Аустрија, Словенија, Бохемија, Баварска, па и Италија), што монографији даје снажну међународну контекстуализацију. Како су у аналитичкој интерпретацији проучаваног градитељског корпуса истраживане уметничке везе и утицаји, који су на ове просторе током историје долазили из ширег окружења, аустријског и посебно угарског културног круга, поуздано су утврђени путеви ширења стилских и типолошких модела барокних, класицистичких и историцистичких католичких цркава из ширег средњоевропског простора. У том погледу ова монографија јасно препознаје рефлексije међународних исходишта 18–20. века на национални корпус архитектуре Војводине, као и корелације између српске православне црквене архитектуре и католичких сакралних здања која су у фокусу ове књиге. Одлике просторне организације цркава протумачене су, поред осталог, и кроз призму литургијских захтева и њихових промена током времена, а такође и у светлу конструктивне условљености, посебно код сводних конструкција.

Књига је опремљена бројним илустрацијама. Уз врсно снимљене фотографије данашњег стања, с посебним задовољством се могу прегледати и готово сви сачувани архивски цртежи репродуковани у високој резолуцији. Стотине архитектонских снимака објеката који до сада нису имали никакву техничку документацију, нацртаних уједначено, у дигиталном формату, још један су немерљив

ауторски допринос. У прилогу књиге су: екстензивна библиографија, студиозно састављен попис извора и комплексни индексни регистар (локалитетни, именски, појмовни) који олакшава сналажење у овој, форматом и садржајем, али пре свега научним доприносом, заиста великој књизи.

Монографија проф. др. Дубравке Ђукановић *A Vajdasági Római katolikus templomok architektúrája 1699-1939 / Architecture of Roman Catholic Churches in Vojvodina from 1699 to 1939* оригинално је научно дело узорног методолошког проседеа, изразито темељне и свеобухватне елаборације теме која је акрибично и сериозно презентована стручној и научној јавности. Како се бави споменичким корпусом сакралне архитектуре римокатоличке конфесије која је настала на подручју Војводине у окриљу (данас) мањинских народа, ово дело је по свом предмету истраживања, као и аналитичкој интерпретацији истраживаних уметничких веза и токова ширења утицаја стилских и типолошких модела ширег средњоевропског простора, несумњиве наднационалне важности. Већ у свом првом издању (2015) монгорафија је изазвала велики одјек у научним круговима, како домаћим тако и страним, и пропраћена је с више афирмативних приказа у научним часописима (у *Зборнику за ликовне уметности Матице српске*, *Грађи за проучавање споменика културе Војводине* Покрајинског завода за заштиту споменика културе и у годишњаку Националног комитета Икомоса *Модерна конзервација*; у Хрватској у научним часописима Архитектонског факултета Свеучилишта у Загребу *Prostor* и Института за повијест уметности *Kvartal* и у Мађарској у *Magyar Építőművészet/Hungarian Architecture*), а такву рецепцију доживљава и друго издање на мађарском и енглеском језику, што потврђује и виšekратно цитирање дела у рецентним студијама (нарочито у Хрватској и Мађарској, те Аустрији), као и коришћење ове монографије у настави на архитектонским и филозофским факултетима у региону.

Посебна вредност ове монументалне монографије др Дубравке Ђукановић у националним оквирима је у парадигматском методолошком доприносу стварању свеобухватног корпуса сакралне споменичке баштине Војводине, док контекстуализованом анализом простор и баштину Војводине повезује са ширим европским културним кругом дајући јој неупитни међународни значај.

Златко Карач

Архитектонски факултет Свеучилишта у Загребу,
Република Хрватска, zkarac@arhitekt.hr

ЂУКАНОВИЋ, D. (2019), *A Vajdasági Római katolikus templomok architektúrája 1699-1939*, p. 396 (above), p. 487 (below).

